

OD PISMENOSTI DO LIJEPE KNJIŽEVNOSTI

NADA BEROŠ

Ruku na srce, malo je tko u proteklih godinu dana (koji nisu potresli svijet) tako sustavno i u tako golemim količinama bio u prilici promovirati slikom (i njezinim derivatima) lik nove europske države kao što su mogle Hrvatska pošta i telekomunikacije svojim poštanskim markama. Pa ipak, ta tvrdnja nimalo ne umanjuje "ulogu marke u borbi za vizualnu neovisnost", kako smo, oslanjajući se na nepotamnjelo djelo Bore Ćosića, naslovlili tekst o prvim poštanskim markama Republike Hrvatske u prošlom broju "Života umjetnosti". Naprotiv, prilika se može i brzo i pogrešno potrošiti, a da pritom nezanimljivo količinski saldo svjedoči tek o "dobrim namjerama" bez stvarnog pokrića u rezultatima.

Tridesetak poštanskih maraka u izdanju Hrvatske pošte i telekomunikacija u tome kratkom (i teškom) razdoblju ne zaslužuju benevolentan kritičarski pogled zbog svojih izvanestetskih razloga, nego zbog toga što njihova ujednačena kvaliteta potvrđuje da nije riječ o slučaju već o osmišljenoj strategiji koja s pravom može očekivati primjerene plodove. To što je hrvatska poštanska marka, unatoč složenim pravno-tehničkim uvjetima, našla svoje mjesto ne samo u "filatelističkim rezervatima" nego i na izložbama recentnog grafičkog dizajna (Zagrebački salon, 1992.), treba zahvaliti činjenici da je HPT odmah od početka pozivala na suradnju ugledne hrvatske dizajnera, slikara i grafičara, shvaćajući da se samo visokokvalitetnim likovnim rješenjima mogu donekle potisnuti u drugi plan neadekvatni tehnički uvjeti i mogućnosti tiska koje su umjetnicima bile na raspolaganju.

Preuranjeno je, stoga, i neprimjereno, uspoređivati nove hrvatske poštanske marke s onima uhodanih poštanskih sistema i duge tradicije, ali je korisno međusobno ih odmjeravati, pratiti njihovo osvajanje medija i osvješćivanje "žanra", ne nudeći pritom iskrivljeno ogledalo kao privremeno mjerilo, već se naprotiv zalažući za kriterije koje nikakva prigodnost neće razvodnjavati ni dovoditi u napast. Epitet "obećavajućih početaka" s pravom je nosilo nekoliko prvih hrvatskih maraka - poput Bučanove Mise za domovinu u Katedrali, Ljubičićeva Albertvillea 92, ili Šiškove serije Hrvatskih gradova - a potvrdila prava bujica maraka što je ovog ljeta i jeseni naplavila repove pred filatelističkim "šalterom" Glavne pošte u Jurišićevoj ulici. Zanimanje za hrvatsku marku, kažu upućeni, veliko je i u svijetu, a pojedine (primjerice, Tišjarova marka u povodu proglašenja neovisnosti Republike Hrvatske) visoko kotiraju i na filatelističkom tržištu. Dakako da je sadržaj,

odnosno ikonografija nekih od tih maraka za mnoge ostala nepoznata, pa čak i neprikladno mjesto za dokazivanje nacionalnog identiteta i tisućljetne pripadnosti zapadnoj civilizaciji, no mnogi su ipak znali u tim minijaturnim poklisarima prepoznati dirljive biljege zajedništva, ne samo zbog univerzalnog jezika kulture nego i zbog čitljiva likovnog govora marke.

Prigovor da su motivi hrvatskih poštanskih maraka (koje određuje poseban odbor na čelu s akademikom Daliborom Brozovićem) previše zagledani u prošlost, obljetničarski i prigodničarski, vežući time ruke autorima likovnih rješenja, bio bi na mjestu kad bi bili zadani načini njihova rješavanja. Naprotiv, anakronošću zrače one marke koje se dodvoruju patini datuma (Labaš/Paro: 125. obljetnica HAZU) ili pak neprimjereno spajaju dispartne likovne jezike (Šutej/Žiljak: 100. obljetnica zagrebačkog Glavnog kolodvora), dok se uspješno nose s teretom stoljeća rješenja koja se oslanjaju na suvremen grafički rječnik, svojevrstan likovni esperanto (marke B. Ljubičića i Ž. Borića u povodu 500. obljetnice otkrića Amerike).

Točno je, međutim, da ima "slikovitih" i "neslikovitih" motiva (primjerice, 25. obljetnica Deklaracije o hrvatskom jeziku ili 100. obljetnica "Hrvatskog pravopisa" dr. Ivana Broza - motivi su koji svojim verbalnim dijelom ne ostavljaju baš mnogo prostora likovnim uzletima, pa je čak i rješenje Ljubičića, koji se odlučio za spoj redukcije i "pričanja", odviše blijedo i neprivačno), ali je također točno da i neslikoviti, ozbiljni motivi mogu dobiti posve razigrane i maštovite obrade. Takav je slučaj s Keserovim rješenjem marke u povodu 1100. obljetnice Mucimirove darovnice na kojoj je "zadani" zabat oltarne pregrade iz IX. stoljeća dobio svoj ovodobni okvir od kolažiranih slova (CROATORUM DUX), pravu nisku vedrine za ova teška vremena.

Općenito su novije hrvatske marke obilježili ne samo veći raspon motiva (sport, zaštita okoliša, flora hrvatskog područja...) nego i najraznovrsniji načini obrade - od posve klasičnih tehnika: ulje, akvarel, bakropis, do suvremenih rješenja: air brush, kompjutorska obrada, spojevi različitih postupaka. Uz tradicionalne pristupe, paralelno egzistiraju i gotovo eksperimentalna rješenja. Dakako da ni jedan od tih pristupa ne nosi "ugrađen" pozitivni ili negativni predznak, što dokazuju i odluke ocjenjivačkog suda koji pokazuju znatnu elastičnost i tolerantnost, baš u skladu s duhom vremena. To ne znači da nije bilo

i pogrešnih odluka, koje su se zatim pokušavale ispraviti u pogrešnom trenutku, nagrađujući ponekog "oštećenog" autora drugom prilikom, kad za to nije bilo pravog razloga, no to ipak nije bitno narušilo kvalitativno ujednačenu sliku hrvatske poštanske marke u 1992. godini. Toj ujednačenosti, koja ipak nije bezlična nivelacija, nimalo ne smeta ni sve veći broj autora koji sudjeluju na pozivnim natjecanjima HPT-a. čak i kad nisu iz najstrožeg likovnog ceha, jednom već dosegnuti standard hrvatske poštanske marke ne dovodi se u pitanje. Rješenja biologa Tonija Nikolića s motivima "Flore hrvatskog područja" (biokovsko zvonice i velebitska degenija) potvrđuju tu strukovnu otvorenost, baš kao što i prihvaćanje rješenja maraka na temu zaštite okoliša (stijenjak modrokos i pjegava crvenkrpica) Dragutina Cifreka, akademskog slikara iz Ljubljane, svjedoči i o otvorenosti ove sredine. I Nikolićeva i Cifrekova rješenja odlični su primjeri ilustratorskog, zanatskog perfekcionizma koji se može uvjerljivo braniti i na poštanskoj marki.

Posve su drukčijeg pristupa marke Miroslava Šuteja (kompjutorsko oblikovanje Vilko Žiljak) i Zlatka Kesera s motivom Olimpijade u Barceloni. Obje marke kao da se namjerno igraju s nečitljivošću, nadmećući se s prepoznatljivim olimpijskim krugovima koji se nastoje ukrotiti sustavom vlastitih znakova, "šarenim kaosom", i na pobjednički tron postaviti beskompromisan autorski rukopis.

Asketski i samozatajno, naprotiv, rješenje je prigodne poštanske marke u povodu 150. obljetnice Matice hrvatske, grafičara Frane Para. Preuzimajući secesijski znak što se pojavljuje na Matičinim izdanjima od 1907. do 1932. godine, Paro je u troboju zlatnog, bijelog i crvenog, radijalnom koncentracijom na znak, stvorio maksimalno pročišćeno i "svečano" obilježje Matičine obljetnice.

Hrvoje Šercar, pak, znani gradotvoritelj, okušao se na marki u povodu 750. obljetnice Samobora. Grad jedva da bi mogao poželjeti boljega "zapisničara", a pogotovo kad mu se još daruju krila i kad se gnijezdi u nebeskim visinama, kako Samobor vidi Šercar. Zlatku Keseru pripalo je rješenje 750. obljetnice Zlatne bule Bele IV., toga značajnog datuma u povijesti Zagreba. Zadržavši bitne premise vlastite slikarske poetike - nepregledno gomilanje, naglašenu teksturu, automatizam geste - Keser uz pomoć simetrije i rafiniranog kolorita ipak postiže efekt smirenosti i svečanosti, "dripinzima" usprkos.

Nema razloga za bojazan da će nove marke što ih uskoro pripremaju Hrvatska pošta i telekomunikacije, a tiska, kao i sve dosadašnje, čakovečki "Zrinski", zanemariti jednom osvojen standard. Štoviše, treba očekivati da će poboljšanje uvjeta i taloženje iskustava uvećavati memoriju, a tek onda je moguće i brisanje ili proizvoljno preslagivanje dosegnutog. Poželjet ćemo na kraju da razdoblje opismenjivanja ne potraje predugo, i da ga bezbolno smijeni doba lijepe književnosti.

Summary

Nada Beroš: "From Literacy to Literature"

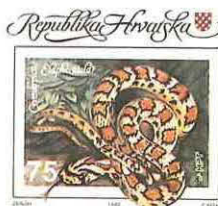
Thirty stamps issued by Croatian Post and Telecommunications Company within a short and harsh period deserve mentioning for reasons outside the sphere of aesthetics, simply because of their well-balanced quality. This proves that all in all, it is not pure coincidence but well thought out strategy that will for sure bear fruit. The very fact that a Croatian stamp, despite complex juridical and technical conditions, has found its place not only within the "philatelic reservations" but also at an exhibition concerning contemporary graphic design has deeper ground. It results from the fact that the Croatian Post has from the very beginning invited prestigious Croatian designers, painters and graphic artists collaborate. That meant at the same time expressing understanding that only high graded suggestions can, to a certain extent, put aside inadequate technical conditions and printing possibilities available to the artists.

NIKOLIĆ

ŠERCAR

CIFREK

ŠUTEJ/ŽILJAK

BORIĆ

LJUBIČIĆ

LABAŠ/PARO